Motion till riksdagen 1985/86:U409

Georg Andersson m. fl. (s)

Vapenexporten

Den senaste tidens debatt om den svenska vapenexporten, föranledd inte minst av anklagelserna mot Bofors om vapensmuggling, har aktualiserat det politiska och moraliska dilemma som denna export utgör.

För en bred opinion framstår vapenexporten på ett mer övergripande plan som en allt större politisk belastning i Sveriges arbete för fred och nedrustning. Det finns anledning att överväga en skärpning av tillämpningen av gällande lagstiftning med dess principiella restriktivitet.

De välkända riktlinjer enligt vilka regeringen beviljar dispens från förbudet mot export av krigsmateriel är inte entydiga. De har inte sällan givits en tolkning som måste betecknas som mycket vid. Ett problem vid tillämpningen av dessa riktlinjer är dessutom att potentiella köparländer, och då i synnerhet u-länder, inte sällan utmärks av en brist på stabilitet som gör att situationen snabbt kan förändras. Bedömningen av om ett visst land kan godtas som köpare är därför nästan alltid vansklig. Ett land kan vara godtagbart vid beslutstillfället men inte flera år senare när det enligt avtalet är dags att leverera reservdelar. Situationen kan då ha förändrats så mycket att förutsättningar för leverans inte föreligger.

I betänkandet Med sikte på nedrustning (SOU 1984:62) framhåller utredningen om samband mellan nedrustning och utveckling att de flesta företag inom försvarsindustrin klarar att hålla uppe sysselsättning och kompetens utan export. Tre företag stod 1983 för så gott som hela den export av krigsmateriel som i princip är förbjuden: Bofors, FFV och Philips Elektronikindustrier.

Utredningen markerar också en oro över att u-ländernas andel av den svenska vapenexporten ökat påtagligt. Listan över mottagarländer 1983 toppas av Nigeria, Indien och Singapore. Det året gick 45 % av exporten till länder i tredje världen och 30 % till NATO-länder utom Norden samt till Japan och Australien. Endast 24 % av exporten gick till den kategori mottagarländer som riksdagen främst hade i åtanke när den 1971 fastställde de kriterier som i huvudsak alltjämt gäller — övriga alliansfria länder i Europa samt våra nordiska grannländer.

Vapenexporten till u-länderna förvärrar inte sällan deras internationella skuldsättning. Ungefär en fjärdedel av u-ländernas internationella skuldbörda kan enligt utredningen beräknas hänföra sig till deras vapenimport. Den går också ut över deras inre ekonomiska och sociala utveckling. En forskarrapport till FN-studien om nedrustning och utveckling har belyst

denna fråga. Med hjälp av en ekonometrisk modell visar den att ett vapenimportprogram av den antagna storleken 200 miljoner US-dollar i ett genomsnittligt u-land leder till

— 20 fler döda spädbarn per 1 000 levande födda,
— 3—4 års minskad livslängd,
— 13—14 fler analfabeter per hundra invånare.

Särskilt stötande är den aktiva marknadsföring som vapenproducenterna bedriver och som Inga Thorsson tidigare betecknat som "sabotage mot våra försök att skapa en stark svensk profil i det internationella nedrustningsarbetet". Sådan marknadsföring bör inte vara tillåten i länder som inte kan godtas som mottagarländer, och vi finner det angeläget att den statliga kontrollen över vapenexporten utvidgas till att omfatta även marknadsföring. Det är därför värdefullt att denna fråga nu är föremål för utredning.

För att öka kontrollen över den svenska vapenexporten är det nödvändigt att regeringen agerar kraftfullt för att förhindra vidareexport av svenska vapen.

Alla stater som i dag köper svenska vapen måste underteckna ett s. k. slutförbrukarintyg. Det är bra, men det väsentliga är om ett köparland bryter mot detta intyg och vidareexporterar svenska vapen. Följderna av detta måste vara kännbart. Vapenexporten till sådant land bör stoppas under lång tid.

Enligt den nämnda utredningen exporterade de största försvarsindustrierna försvarsmateriel till ett värde av 2,5 miljarder kronor 1983, men bara 1,6 miljarder utgjordes av varor som klassades som krigsmateriel. Resten såldes helt utanför regeringens kontroll. Frågan bör på nytt utredas för att åstadkomma ett vidgande av krigsmaterielbegreppet.

Det kan inte vara godtagbart om svenska vapenproducenter skulle söka att kompensera minskade svenska försvarsbeställningar med en utvidgad export. Om exporten av krigsmateriel bedöms som nödvändig av företagsekonomiska skäl och för att hålla de svenska försvarskostnaderna nere — ett argument vars generella giltighet kan ifrågasättas — så bör mottagarkretsen hållas så snäv och politiskt godtagbar som möjligt. Vår vapenexport bör endast ske till våra nordiska grannländer samt de alliansfria staterna i Europa. Som ett första steg bör den begränsas till de nordiska länderna och alliansfria stater. Förutsättningarna för denna stegvisa begränsning av länder bör utredas.

Vi anser också att regeringen bör överväga frågan om att i internationella organ ta ett nytt initiativ till nya internationella regler eller konvention om registrering, begränsning och kontroll av den internationella vapenhandeln, liksom registrering av produktion av vapen i alla länder. För att kraftfullt kunna agera för en offentlig redovisning av vapenhandeln i världen är det av stort värde om den nyligen utvidgade redovisningen av svensk vapenexport kan förbättras ytterligare.

Åtgärder för bättre kontroll av vapenexporten och för en skärpt tillämpning av gällande lagstiftning är ytterst angelägen. Sådana åtgärder kan vara

1. förutsättningar för begränsning av mottagarstater till Norden och alliansfria stater utreds enligt vad som anges i motionen,

2. de förslag till omställningsfonder som framläggs i den statliga utredningen Med sikte på nedrustning genomförs snarast möjligt,

3. krigsmaterielbegreppet ses över med syfte att vidga dess innebörd så att en större del av den militära exporten kommer under regeringskontroll,

4. all vapenexport till stat som, i strid mot slutförbrukarintyget, vidareexporterar svensk krigsmateriel stoppas under ett visst antal år,

5. frågan om att i internationella organ framlägga förslag om öppen redovisning och begränsning av den internationella vapenhandeln övervägs,

6. möjligheterna att ytterligare utvidga den svenska vapenexportstatistiken undersöks.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen angetts om åtgärder för begränsningar, bättre kontroll och redovisning av vapenexporten samt skärpt tillämpning av gällande lagstiftning.

Stockholm den 27 januari 1986

Georg Andersson (s)

Ulla-Britt Åbark (s) *Lena Öhrsvik (s)*

Mats O Karlsson (s)